

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
W ZAKRESIE OKNA WRAZ Z WITRAŻEM
W PREZBITERIOM KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO
P.W. MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
W GĄDKOWIE WIELKIM

Program prac i dokumentację fotograficzną wykonał:

mgr Marcin Pechacz

dyplomowany konserwator dzieł sztuki dyplom UMK nr 1400/107331/2007

Wschowa 2024

Marcin Pechacz
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
dyplom nr: 1400/107331/2007

Rozpoznanie obiektu

Kościół w Gądkowie Wielkim jest utrzymany w stylu neobarokowym, wzniesiony został w miejscu wcześniejszej świątyni w 1911r. a poświęcony w 1913r. Witraż we wschodnim oknie prezbiterium przedstawia mękę Pana Jezusa na krzyżu, Dzięki p. prof. Hoffman z Wittingen odczytano zatarte napisy: „Przez Jego cierpienie jesteśmy wolni, przez Jego rany będziemy zbawieni” „, Ewangelia św. Marka, kap. 15”¹. Postacie na witrażu towarzyszące ukrzyżowanemu Jezusowi to Maria, Maria Magdalena i Salomea lub św. Jan Apostoł. W dolnych narożnych kwaterach witraża umiejscowione są dwa kartusze herbowe, z czego herb w lewym obecnie jest niezachowany, herb prawy z białą niebieską szachownicą i koroną księżęcą nad tarczą wymaga rozpoznania heraldycznego. Przypuszczać można że niezachowany herb mógł należeć do rodu von Lossow związanego z tym miejscem i upamiętnionego niegdyś na ścianach bocznych kościoła. Pod kartuszem w lewym dolnym rogu mieści się podpis pracowni (instytutu lub warsztatu artystycznego Adolpha Seilera² oraz data wykonania dzieła, nieczytelna przez przysłonięcie ramą „Breslau 190(?)”. Witraż osadzony jest w oknie, o wykroju zamkniętym łukiem pełnym, za pośrednictwem drewnianej ramy, dzielonej dwoma słupami i trzema poziomymi szprosów na dwanaście kwater. Słupy są od zewnątrz jak i od wnętrza zdobione są architektonicznymi formami nawiązującymi do boni. Szprosy z zewnątrz posiadają przybite listwy utrzymujące pola witrażowe w kwaterach, wtórne, wydatne, wystające ponad wysokość samych szprosów.

Stan zachowania

Stolarka okna zachowana jest w stanie zróżnicowanym, dobrym w górnych partiach i złym, o głębokiej korozji biologicznej drewna w dolnej części ramy. Szprosy z najpewniej wtórnym listwowaniem są również zniszczone biologicznie, ulegają wypaczeniom. Od strony zewnętrznej warstwy malarskie są spękane, u dołu złuszczone nie stanowią ochrony dla drewna. Od wnętrza kolejne warstwy przemalowań tworzą grubą skorupę. Stan okna pozwala na jego renowację z założeniem rekonstrukcji głęboko zniszczonych elementów: dolnej części ramy i części ze szprosów. Degradacja strukturalna drewna szprosów powoduje powstawanie naprężeń w polach

1 Stanisław Karlik Na podstawie opracowania Heinz Materne i Hans Gerlach „Gross Gandern und Klein Gandern”, [w:] <https://kresy24.pl/dzieje-kościoła-w-gądkowie-wielkim-gross-gandern/>

2 Adolph Seiler urodził się w 1824r. zmarł w 1873r. natomiast założona przez niego w 1846r. pracownia pod kierownictwem kolejnych jej właścicieli funkcjonowała do zimy 1945r.

witrażowych przez przenoszenie ciężaru kwater górnych na kwatery poniżej a także nie daje pełnego oparcia w ramach pojedynczej kwatery.

Witraż pozostaje w dobrym stanie, posiada ubytek w postaci niezachowanego lewego pola herbu, zastąpionego dzieloną na dwoje taflą przezroczystego szkła oraz nieliczne pęknięcia szybek tworzących ramę (szybka w dolnej środkowej kwaterze). Powierzchnię szkła pokrywa warstewka zabrudzeń i fałszywej patyny.

Cele i założenia prac konserwatorsko-restauratorskich.

Planowane prace konserwatorskie mają na celu zachowanie pierwotnej, zabytkowej stolarki okiennej z przywróceniem jej walorów funkcjonalnych i użytkowych. Renowacja stolarki jest istotna dla bezpieczeństwa zachowania osadzonego w niej przedstawienia witrażowego. W zakresie witrażu prace mają na celu przywrócenie mu pierwotnej przezierności poprzez jego oczyszczenie i wykonanie napraw zaistniałych uszkodzeń. Zabiegi oczyszczania i wymiany wtórnego szklenia w miejscu lewego z herbów mają przywrócić pierwotne walory estetyczne dzieła.

Program prac konserwatorskich.

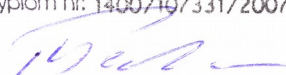
1. Dokumentacja fotograficzna obiektu przed rozpoczęciem prac.
2. Demontaż pól witrażowych z ramy. Demontaż jest wskazany ze względu bezpieczeństwa przy prowadzonych pracach stolarskich związanych z wymianami elementów.
3. Wykonanie badań opracowań malarskich stolarki, pobranie próbek i wykonanie stratygrafii barwnej.
4. Oczyszczenie powierzchni drewna z wtórnych powłok malarskich z zastosowaniem metod chemicznych (z użyciem kompozycji rozpuszczalników organicznych) oraz metod ściernych (ręcznie poprzez powierzchniowe przeszlifowanie papierem ściernym).
5. W przypadku stwierdzenia głębokiej degradacji biologicznej bocznych profili ramy i dolnych odcinków słupków należy usunąć materię zniszczoną i wykonać gniazda dla połączeń stolarskich pod uzupełnienia wstawkami.
6. Wykonanie elementów rekonstruowanych (dolna część ramy i szprosy) i wstawek w

- miejscach ubytków, w pierwotnej formie, dobranych materiałowo pod względem gatunku zastosowanego pierwotnie drewna i kierunku usłojenia elementów.
7. Sklejenie popękanych elementów za pomocą kleju poliuretanowego.
  8. Uzupelnienie niewielkich ubytków kitem wodorozcieńczalnym do drewna.
  9. Impregnacja drewna zabezpieczająca przed degradacją biologiczną z zastosowaniem nie barwiących środków chemicznych np. Biotin R, Perxil lub Induline IL-150 prod Remmers, lub równoważnych.
  10. Impregnacja wzmacniająca drewna uległego powierzchniowemu wietrzeniu roztworem żywicy akrylowej w rozpuszczalniku o dużej lotności, np zastosowanie Paraloidu B72 w toluenie lub ksylenie. zamiennie można wykonać impregnację wzmacniającą i zabezpieczającą przed czynnikami biologicznymi jednym preparatem np. IG-10 prod. Remmers.
  11. Poprawa połączenia z parapetem okiennym w sposób uniemożliwiający spływanie wody opadowej pod parapet i pod ramę. Sugeruje się całkowitą wymianę blachy parapetu na miedzianą, z właściwie przygotowanym połączeniem pod ramą okna.
  12. Wykonanie rekonstrukcji malatury stolarki z zastosowaniem farb syntetycznych dobranych barwą w oparciu o wyniki badań. (Powierzchnia malatury matowa lub półmatowa, wstępnie proponowane farby krzemianowe np. Keim Lignosil lub syntetyczne rozpuszczalnikowe np. Remmers Fenster-&Turenlasur).
  13. Wykonanie w warunkach pracowni konserwacji witraży, czyszczenia z zabrudzeń i fałszywej patyny poprzez zmycie wacikami nasączonymi wodą dejonizowaną, w przypadku konieczności z dodatkiem detergentów dobranych na podstawie wykonanych prób w miejscach mało eksponowanych.
  14. Usunięcie zamalowań farbami olejnymi i olejno-syntetycznymi po stronie zewnętrznej (gdzie szklenia nie były podmalowywane) za pomocą żelowych zmywaczy do farb.
  15. Poprawa osadzenia w ramce ołowianej pękniętej szybki dolnej, środkowej kwatery z opcjonalnym sklejeniem przełamów szkła żywicą syntetyczną (bezbarwną, odporną na warunki zewnętrzne a w szczególności na promieniowanie UV).
  16. Wymiana wtórnego szklenia w miejscu niezachowanego herbu z odtworzeniem go w przypadku udanego rozpoznania lub w formie witrażowego szkła barwnego w dominującej

- błękitnej tonacji, dla ujednoczenia odbioru estetycznego dzieła. W przypadku stwierdzenia zagrożenia dla zachowania kwatery w dobrym stanie przy podjęciu wymiany wtórnego szklenia dopuszcza się w zastępstwie jedynie jego oczyszczenie, sklejenie połączenia tafli żywicą syntetyczną (bezbarwną, odporną na warunki zewnętrzne a w szczególności na promieniowanie UV) i dobarwienie przez pomalowanie od wnętrza farbą witrażową w błękitnej tonacji.
17. Montaż szklenia witrażowego w drewnianej ramie. Mocowanie szkleń w kwaterach należy wykonać zgodnie z pierwotną technologią, rozpoznaną w toku prac, z zastosowaniem odpowiednio dopasowanych listew lub na kit szklarski.
  18. Dokumentacja fotograficzna i opisowa po zakończeniu prac.

Marcin Pechacz
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
dyplom nr: 1400/107331/2007

Dokumentacja fotograficzna.

fot. 1: widok witraża z wnętrza kościoła

fot. 2: widok witraża i stolarki okna z zewnątrz, widoczne ugięcia szprosów przenoszące ciężar górnych kwater w postaci naprężeń na kwatery poniżej

fot. 3: fragment ramy okiennej ze szprosem zagłębionym pod wtórnym listwowaniem; widoczny zły stan warstwy malarskiej i wtórne zamalowania na szkleniach

fot. 4: zdegradowana dolna część ramy okiennej i nieprawidłowe wykonanie blaszanego parapetu, z nachodzeniem na ramę i pozostawieniem szczeliny, którą wpływa pod spód woda opadowa, widoczne architektoniczne formy słupków

fot. 5: pęknięta szybka w dolnej kwaterze; zdegradowana dolna część ramy okiennej i nieprawidłowe wykonanie blaszanego parapetu, z nachodzeniem na ramę i pozostawieniem szczeliny, którą wpływa pod spód woda opadowa

fot. 6: wtórnie uzupełnione szklenie w miejscu herbu w lewym kartuszu; widoczne łączenie dwóch odrębnych tafli w stanowiącym pierwotnie jedną całość otoku